

George Antoniu **Tudorel Toader**
(coordonatori)

Explicațiile Codului penal

**Volumul I
(Articolele 1-52)**

George Antoniu, **Bogdan N. Bulai**, **Costică Bulai**,
Mădălina-Cristina Dănișor, **Constantin Duvac**, **Constantin Ioan Gliga**,
Ion Ifrim, **Gheorghe Ivan**, **Constantin Mitrache**,
Viorel Pașca, **Ovidiu Predescu**
(autori)

Universul Juridic
București
-2025-

Cuprins

Abrevieri.....	11
Cuvânt-înainte	13
Din istoria legislației penale în România	15

TITLUL I

LEGEA PENALĂ ȘI LIMITELE EI DE APLICARE 45

Capitolul I

Principii generale

 45

Art. 1. Legalitatea incriminării.....

 46

Art. 2. Legalitatea sancțiunilor de drept penal.....

 47

Bibliografie specială la Capitolul I (Titlul I).....

 65

Capitolul II

Aplicarea legii penale

 66

Secțiunea 1. Aplicarea legii penale în timp.....

 66

Art. 3. Activitatea legii penale

 66

Art. 4. Aplicarea legii penale de dezincriminare.....

 78

Art. 5. Aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei

 91

Art. 6. Aplicarea legii penale mai favorabile după judecarea definitivă a cauzei

 107

Art. 7. Aplicarea legii penale temporare

 120

Bibliografie specială la Capitolul II, Secțiunea 1 (Titlul I)

 122

Secțiunea a 2-a. Aplicarea legii penale în spațiu

 124

Art. 8. Teritorialitatea legii penale

 124

Art. 9. Personalitatea legii penale

 130

Art. 10. Realitatea legii penale

 136

Art. 11. Universalitatea legii penale.....

 139

Art. 12. Legea penală și tratatele internaționale

 142

Art. 13. Imunitatea de jurisdicție.....

 143

Art. 14. Extrădarea.....

 144

Bibliografie specială la Capitolul II, Secțiunea a 2-a (Titlul I).....

 151

Bibliografie generală la Titlul I..... 152

TITLUL II

INFRAȚIUNEA..... 154

Capitolul I

Dispoziții generale.....

 154

Art. 15. Trăsăturile esențiale ale infracțiunii

 154

Art. 16. Vinovăția

 173

Art. 17. Săvârșirea infracțiunii comise prin omisiune

 194

Bibliografie specială la Capitolul I (Titlul II)

 195

Capitolul II	
Cauzele justificative.....	197
Art. 18. Dispoziții generale	197
Art. 19. Legitima apărare	203
Art. 20. Starea de necesitate.....	217
Art. 21. Exercițarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații	225
Art. 22. Consimțământul persoanei vătămate	230
Bibliografie specială la Capitolul II (Titlul II)	234
Capitolul III	
Cauzele de neimputabilitate	236
Art. 23. Dispoziții generale	236
Art. 24. Constrângerea fizică.....	239
Art. 25. Constrângerea morală.....	242
Art. 26. Excesul neimputabil.....	248
Art. 27. Minoritatea făptuitorului.....	254
Art. 28. Iresponsabilitatea.....	262
Art. 29. Intoxicația	271
Art. 30. Eroarea	281
Art. 31. Cazul fortuit	296
Bibliografie specială la Capitolul III (Titlul II)	306
Capitolul IV	
Tentativa	308
Art. 32. Tentativa	308
Art. 33. Pedepsirea tentativei	318
Art. 34. Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului	320
Bibliografie specială la Capitolul IV (Titlul II)	329
Capitolul V	
Unitatea și pluralitatea de infracțiuni	331
Art. 35. Unitatea infracțiunii continuate și a celei complexe.....	331
Art. 36. Pedeapsa pentru infracțiunea continuată și infracțiunea complexă	413
Art. 37. Recalcularea pedepsei pentru infracțiunea continuată sau complexă	415
Art. 38. Concursul de infracțiuni.....	416
Art. 39. Pedeapsa principală în caz de concurs de infracțiuni	452
Art. 40. Contopirea pedepselor pentru infracțiuni concurente	461
Art. 41. Recidiva	466
Art. 42. Condamnări care nu atrag starea de recidivă	496
Art. 43. Pedeapsa în caz de recidivă	504
Art. 44. Pluralitatea intermediară	532
Art. 45. Pedepsele complementare, pedepsele accesorii și măsurile de siguranță în caz de pluralitate de infracțiuni.....	536
Bibliografie specială la Capitolul V (Titlul II)	545
Capitolul VI	
Autorul și participanții	552
Art. 46. Autorul și coautorii	553

Art. 47. Instigatorul	557
Art. 48. Complicele	559
Art. 49. Pedeapsa în cazul participanților.....	561
Art. 50. Circumstanțe personale și reale.....	563
Art. 51. Împiedicarea săvârșirii infracțiunii	564
Art. 52. Participația improprie	565
Bibliografie specială la Capitolul VI (Titlul II).....	567
Bibliografie generală la Titlul II.....	569

Cuvânt-înainte

Codul penal, adoptat prin asumarea răspunderii Guvernului și intrat în vigoare la data de 1 februarie 2014, a suferit numeroase modificări, ceea ce impune modificări și în conținutul comentariilor oferite prin *Explicațiile noului Cod penal*, lucrare publicată la Editura Universul Juridic în anii 2015-2016, sub egida Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române.

Pe parcursul celor 11 ani de aplicare, numeroase prevederi ale Codului penal au fost declarate neconstituționale. Cu referire la majoritatea soluțiilor legislative constatate ca fiind neconstituționale, legiuitorul s-a conformat obligației de punere de acord a respectivelor norme cu exigențele constituționale, prin prisma considerentelor deciziilor Curții Constituționale. Sunt însă și dispoziții cu privire la care legiuitorul încă nu a procedat în acest sens, în aceste situații fiind aplicabile deciziile instanței de contencios constituțional. Codul penal a cunoscut modificări și sub efectul normelor penale europene.

Se știe că Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, în art. 58 alin. (1), prevede că, după intrarea în vigoare a unui act normativ, pe durata existenței acestuia, pot interveni diferite evenimente legislative, cum sunt modificarea, completarea sau abrogarea.

Pornind de la numeroasele modificări legislative, clarificări doctrinare, soluții legislative declarate neconstituționale, precum și de la dezlegările obligatorii date de către Înalta Curte de Casație și Justiție, autorii și-au exprimat acordul cu privire la republicarea lucrării sub titulatura *Explicațiile Codului penal*, ediția I.

În prezent, ne aflăm în fața unei legi penale care este comentată în vederea unei aplicări concrete. În esență, aceste explicații cuprind o analiză profundă a conținutului normelor penale în vigoare, cu trimitere atât la doctrină, cât și la soluțiile din practica judiciară.

De asemenea, analiza cuprinde și unele observații critice la adresa unora dintre normele penale în vigoare, precum și unele propuneri *de lege ferenda* sugerate de aceste explicații critice, spre a stimula legiuitorul să aducă modificările corespunzătoare, asigurând astfel stabilitatea și coerența politicii penale, garanție hotărâtoare a respectării drepturilor fundamentale ale destinatarilor legii penale și a întăririi ordinii de drept.

Nu în ultimul rând, explicațiile cuprind și semnificative referințe de drept penal comparat, cu specială referire la statele membre ale Uniunii Europene.

TITLUL I

Legea penală și limitele ei de aplicare

Capitolul I

Principii generale

 COMENTARII (Prof. univ. dr. George Antoniu)

Sistematizarea materiei. În primul titlu al Părții generale a Codului penal în vigoare, legiuitorul și-a propus să definească legea penală și să releve limitele de aplicare ale acesteia. Ca urmare, materia reglementată în Titlul I a fost sistematizată în două capitole: unul intitulat „Principii generale”, iar cel de-al doilea, „Aplicarea legii penale”.

Primul capitol al Titlului I cuprinde două articole, art. 1 fiind format din două alineate, iar art. 2 din trei alineate. Alin. (1) din art. 1 al Capitolului I din Titlul I subliniază ideea potrivit căreia legea penală trebuie să prevadă faptele care constituie infracțiuni, iar în alin. (2) se arată necesitatea ca prevederea în legea penală a faptei care constituie infracțiune să fie anterioară momentului comiterii faptei. Ambele idei formează substanța principiului general al legalității incriminării, principiu înscris și ca denumire marginală a acestui articol.

Art. 2 din același capitol (Capitolul I) și din același titlu (Titlul I) cuprinde trei alineate. În primul alineat din art. 2 se subliniază ideea conform căreia legea penală trebuie să prevadă și pedepsele, măsurile educative care se pot lua față de persoanele care au săvârșit infracțiuni, precum și măsurile de siguranță ce se pot lua față de persoanele care au comis fapte prevăzute de legea penală. În alin. (2) se arată necesitatea ca pedeapsa care se poate aplica sau măsura educativă ori de siguranță care se poate lua împotriva unei persoane care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală să fi fost prevăzută de legea penală înainte de data când fapta a fost săvârșită. În alin. (3) al art. 2 este cuprinsă interdicția ca o pedeapsă să fie stabilită și aplicată în afara limitelor generale ale acesteia. Cele două alineate ale art. 1 din Capitolul I, Titlul I, sunt formulate astfel:

**Legalitatea
incriminării**

Art. 1. (1) Legea penală prevede faptele care constituie infracțiuni.

(2) Nicio persoană nu poate fi sancționată penal pentru o faptă care nu era prevăzută de legea penală la data când a fost săvârșită.

COMENTARII (Prof. univ. dr. George Antoniu)

Codul penal în vigoare în raport cu Codul penal anterior. Primul alineat al art. 1 reproduce, cu unele modificări, conținutul tezei I din art. 2 C. pen. anterior. Noua formulare este mai corectă, deoarece subliniază că „legea penală”, și nu legea în general prevede care fapte constituie infracțiuni.

Dar actualul Cod penal conține o soluție diferită de legea anterioară și în ceea ce privește **sistematizarea** materiei reglementate.

Într-adevăr, dacă legea anterioară definea într-un singur text atât legalitatea incriminării (teza I), cât și legalitatea sancțiunilor de drept penal (teza a II-a), noua formulare separă cele două principii generale în două texte distincte (art. 1 definește legalitatea incriminării, iar în art. 2 este definit principiul legalității sancțiunilor de drept penal, adică legalitatea pedepselor, a măsurilor educative și a măsurilor de siguranță).

Această soluție de reglementare a fost socotită discutabilă în doctrina penală, deoarece, în ansamblul său, autonomizează principiul legalității incriminării, separând acest principiu printr-un text distinct de principiul legalității pedepsei, ca și când cele două principii ar putea avea, sub aspectul legalității, tratamente diferite¹.

O altă concluzie care rezultă din alin. (1) al art. 1 este și aceea că numai prin lege se pot prevedea infracțiuni. Textul exprimă ideea potrivit căreia numai prin lege o faptă poate să dobândească atributul de infracțiune, teză care se opune concepției conform căreia s-ar putea prevedea infracțiuni și prin acte normative inferioare legii (ordonanțe sau hotărâri ale Guvernului, decrete etc.).

Se recunoaște astfel, în mod neechivoc, posibilitatea incriminării unor fapte doar prin lege organică, în acord cu exigențele art. 73 alin. (3) lit. h) din Constituție. Aceasta înseamnă că este exclusă [în afara unor situații extraordinare, cum se exprimă art. 115 alin. (4) din Constituție] incriminarea unor fapte prin ordonanțe de urgență ale Guvernului.

Referindu-ne la alin. (2) din art. 1, observăm că acesta consacră principiul neretroactivității legii penale, implicit al anteriorității legii penale în raport cu momentul săvârșirii faptei, recunoscându-se imposibilitatea ca norma penală să se aplice și unor fapte care, la data săvârșirii lor, nu erau prevăzute ca infracțiuni (*incriminatio ex novo*). Legiuitorul ține seama că, întrucât la data săvârșirii faptei nu exista o lege care să incrimineze faptele respective, destinatarul legii nefiind încă avertizat asupra conținutului ilicit al faptei pe care o comite și nici asupra consecințelor la care se expune prin comiterea faptei, este exclusă și posibilitatea ca legea penală să opereze asupra faptelor trecute, neincriminate la data comiterii lor.

Consacrarea principiului neretroactivității legii penale, în ciuda consecințelor benefice pe care le atrage, nu are caracter absolut, ci relativ. În anumite condiții, acestui principiu i se substituie un principiu contrar, acela al retroactivității legii penale,

¹ A se vedea, pe larg, discutarea acestei chestiuni în Comentariul de la art. 2.

ori de câte ori aplicarea acestui din urmă principiu atrage un regim de sancționare mai favorabil infractorului (de pildă, în cazul legii de dezincriminare, al legii care conține dispoziții mai favorabile) sau în alte situații (de pildă, în cazul legii care introduce noi măsuri de siguranță sau educative ori în cazul legii interpretative). Principiul neretroactivității legii penale a fost consacrat de toate legislațiile penale, reprezentând o garanție temeinică a respectării drepturilor și libertăților cetățenești.

În raport cu art. 1 (*Legalitatea incriminării*), s-ar putea considera ca improprie formularea alin. (2) al acestuia, deoarece face trimitere la sancțiune (nicio persoană nu poate fi sancționată penal dacă nu se respectă regula anteriorității), deși textul ar trebui să se refere la descrierea faptei incriminate în normă, și nu la pedeapsă, întrucât art. 1 consacră legalitatea incriminării, și nu a pedepsei. În mod corect, textul ar fi trebuit să fie astfel formulat: „nimănu-i nu i se poate atribui săvârșirea unei fapte penale dacă aceasta nu a fost descrisă într-o normă penală mai înainte de data când fapta a fost săvârșită”. De observat că ideea neaplicării sancțiunii, dacă nu se verifică anterioritatea prevederii faptei în legea penală în raport cu fapta comisă, apare în textul imediat următor [art. 2 alin. (2)], de această dată într-o formulare corectă, deoarece se referă la legalitatea sancțiunilor de drept penal.

Este corectă, de asemenea, denumirea marginală a textului din Codul penal în vigoare, deoarece în formulare se face trimitere la legalitatea incriminării și a sancțiunilor de drept penal (art. 1 și art. 2), spre deosebire de legea penală anterioară, care folosea în denumirea marginală numai cuvintele „legalitatea incriminării”, lăsând neexprimată ideea legalității sancțiunilor de drept penal, deși textul se referea la ambele ipoteze.

Legalitatea sancțiunilor de drept penal

Art. 2. (1) Legea penală prevede pedepsele aplicabile și măsurile educative ce se pot lua față de persoanele care au săvârșit infracțiuni, precum și măsurile de siguranță ce se pot lua față de persoanele care au comis fapte prevăzute de legea penală.

(2) Nu se poate aplica o pedeapsă ori nu se poate lua o măsură educativă sau o măsură de siguranță dacă aceasta nu era prevăzută de legea penală la data când fapta a fost săvârșită.

(3) Nicio pedeapsă nu poate fi stabilită și aplicată în afara limitelor generale ale acesteia.

COMENTARII (Prof. univ. dr. George Antoniu)

Codul penal în vigoare în raport cu Codul penal anterior. Soluția promovată de actualul Cod penal, de reglementare în texte diferite a legalității incriminării și a legalității sancțiunilor de drept penal, deși ar fi lăudabilă sub aspect didactic, prezintă neajunsul că separă artificial principiul legalității incriminării și a pedepsei în două principii distincte, pe care le consacră în texte diferite ale Codului. În doctrina penală s-a observat, pe drept cuvânt, că o atare soluție separă nejustificat elementele structurii normei penale, care este compusă din precept și sancțiune, ceea ce ar implica o formulare unitară, în cadrul principiului legalității, a preceptului (descrierea faptei incriminate) și a sancțiunii. „Legalul și ilegalul în dreptul penal trebuie să fie privite